

najzad netko mora pozabaviti izvorom, i traži u tuđem tekstu samo »neshvatljiva mjesta!« Međutim, da je i to »neshvatljivo mjesto« u mojem tekstu želio shvatiti, lako bi mogao razabrati, da sam sama sebi postavila pitanje, da li dužnost obrađivanja 1/2 gonjaja (zgona) vrše samo seoski suci, ili uopće svi kmetovi, koji imaju volove. Nije dakako točna njegova gornja tvrdnja, da ja »na osnovu obojega stvaram primjedbe o njihovim obavezama!« Svakako bi bilo po nauku vrlo korisno, kad bi autor, izdajući izvore, dodao i tumačenje i na taj način sam otvorio diskusiju o problemima, koje izvorni materijal uvijek u obilju pruža. Bilješke, kolikogod bile opsežne, ne mogu taj nedostatak nadomjestiti.

N. Klaić

MIHO BARADA, PRILOZI KRONOLOGIJI HRVATSKE POVIJESTI
(1062-1075), RAD JAZU 311, 1957, str. 185-217.

Ova posljednja rasprava što ju je prof. M. Barada napisao odiše doista tako neobičnim duhom, da je redakcija s pravom prebacila odgovornost za »način izlaganja« na autora potcrtavši da »se ne slaže s oštrim stavom autora prema drugim naučnim radnicima« (479). Oštre su riječi utoliko nerazumljivije, što je Barada sam činio iste pogreške u kronologiji kao i oni, kojima te pogreške zamjera. Razlika je samo u tome, što svoje mišljenje ne samo da ne nastoji ispraviti, već ga uopće ne navodi. Možda bismo uza sve to smatrali ovaj prilog pozitivnim doprinosom nauci, da autor nije, određivši sebi unaprijed cilj, nedopušteno postupao s izvorima. On je želio postaviti sasvim drugu kronologiju reformnim sinodima i papinskim poslanicima, koji su u XI. st. dolazili u Hrvatsku. Činilo mu se, da nakon analize izvora, koje je htio uzeti u obzir, smije ovako zaključiti: »Po tomu *Majnard je bio poslanik u našim krajevima u prvoj polovici g. 1063; kardinal Ivan u drugoj polovici te iste godine, a Teuzo g. 1064., ali poslije 1. IX.*« (198). Gledamo li na ova kronološka pitanja sa stanovišta općeg razvitka hrvatske povijesti, ona nam se čine nebitna, i to ona zaista i jesu. Ali, ako pristupimo rješavanju neke problematike s očitom namjerom da ukažemo na tuđe propuste, onda mora barem metoda rada biti besprikladna. Barada je mimoišao ne samo svoja prijašnja mišljenja, već i onaj materijal, koji nije bio u skladu s njegovim tvrdnjama; tumačenje je izvora prilagodio svojim potrebama. Osnovna vijest, koja ga je i potakla da promijeni svoje dosadašnje mišljenje, je bilješka u nedavno nađenom korčulanskom kodeksu iz XII. st., u kojemu se tvrdi: 1. da je papa Aleksandar II poslao u Hrvatsku Majnarda zbog zločina, koji je počinio Krešimir IV ubivši svog brata Gojslava. Majnard je usput održao i crkveni sabor s Dalmatincima; 2. da je iduće godine došao Teuzo, koji je također održao »generalni sinod«. Takvom datiranju Majnardova poslanstva najviše smeta autentična potvrda splitskih saborskih zaključaka od Aleksandra II, koje je i sam Barada dosada datirao 1060. godinom. Iako je tekst potvrde jasan (vidi F. Šišić, Priručnik izvora hrvatske povijesti I, 1914, str. 236-238), t. j. papa potvrđuje, da je Nikola II. potvrdio zaključke sabora, koji je održao Majnard, Barada nalazi drugo tumačenje: »zaključci su Majnardova splitskog sinoda isti kao i reformnog lateranskog sinoda u travnju 1059, za Nikole II., zato ih sad Aleksandar II. potvrđuje« (188). I drugu poteškoću uklanja brzo: proglašava fundacionu ispra-

vu biogradskog samostana sv. Ivana najprije »prividnim originalom« (189), a zatim i »poznijim falsifikatom« (199). Ta je tvrdnja u svojoj biti točna, ali ako se Barada već odlučio da je *samo zbog toga* nazove falsifikatom, što se u ispravi tvrdi, da je Majnarda poslao Nikola II., a ne Aleksandar II., onda je trebalo i dokazati, *zašto* je taj falsifikat načinjen. To više, što se i iz potvrde splitskih zaključaka od Aleksandra II. razabire, da je Majnard bio poslanik u vrijeme Nikole II., a ne Aleksandra II. A Teuza je i opet mogao staviti u g. 1064 samo na taj način, što je prešao preko podataka Gerhardove isprave, u kojoj se Teuzo navodi kao legat »domini Nicolai pape« (F. Rački, Documenta, str. 99). Trebalo je i te podatke uskladiti s iznesenom kronologijom, jer se prije toga ne može niti ne smije zauzeti konačno stanovište. Čini se gotovo nemogućim i nevjerojatnim da je Barada, vrativši se na problem datiranja poslanstva Gerardova, zarobljenja hrvatskog kralja i Amikove akcije, mogao napisati: »*Navalu Normana stavljati u god. 1075, kako naša historio-grafija općenito čini, ničim se ne može braniti i otpada kao samovoljna i pogrešna . . .*« (198). Tâ on je i sam 1932 tako datirao te događaje (Dinastičko pitanje u Hrvatskoj XI. stoljeća, VHAD L, str. 186-8)!

S namjerom da dokaže kako je Goyslaus brat Krešimira IV identičan s banom Gojčom nekih isprava, Barada je morao ustvrditi, da »sve navedene isprave ne samo da nisu izvorne, nego i po sastavu sasna sumnjive« (200). Premda se i ovdje slažem s autorovom tvrdnjom, ipak mi se ne čini metodički ispravnim da Barada, koji u svom dugogodišnjem radu nije nikada htio javno izreći sumnju u vrijednost mnogobrojnih samostanskih falsifikata, sada poriče vrijednost samo onim ispravama, koje su mu na putu. Jedva je moguće prihvatiti njegovu identifikaciju ban Gojčo-Gojslav brat Krešimira IV, pa nam se čini preuranjena tvrdnja, »da je službu bana vršio redovito uži član vladarske kuće, često i protiv vladareve volje« (200).

Vraća se najzad i na dataciju Zvonimirove investiture. Datira je ovdje, kao i u posljednjim svojim radovima, 1075. godinom. Međutim, svoje izlaganje završava ovim oštrim riječima: »Ova datacija tako je jasna, da samo *ignorantia crassa* može u nju sumnjati« (201). Moramo se dakako pitati, kome su upućene ove riječi, jer u bilješkama Barada debatira sa Šišićem, i to njegovim mišljenjem iznesenim 1914 u Priručniku! No kako je i sam Barada još 1932 pisao, »da je Zvonimir svečano okrunjen početkom oktobra 1076« (Dinastičko pitanje, str. 188), ove se riječi mogu odnositi samo na njega samoga. Naime, poslije njegova upozorenja (Iz kronologije hrvatske povijesti, ČHP I, 1942, str. 127-8) nitko se više nije vraćao na 1076. godinu!

Drugi dio rasprave posvećen je pitanju »kronologije kralja Slavca« (202-217). Na to se pitanje Barada vraća potaknut novijim istraživanjima V. Novaka i Lj. Karamana. Barada ima, doduše, pravo kad se vraća na kronologiju u kartularu kao jedan od važnih momenata u problemu Slavca, ali ne i tada, kad misli, da se s pomoću kronologije može problem i riješiti. Analiza prvotnih zavještaja doista potvrđuje njegovo prijašnje mišljenje. Štoviše, on može s velikom vjerojatnošću tvrditi, da »su Rusin i Slavac vladali svakako poslije tog vremena, negdje 90-tih godina 11. stoljeća« (217), ali to još uvijek ne isključuje mogućnost, bar ne teoretski, da je Slavac bio 1074 onaj hrvatski kralj, koga je zarobio Amiko. Osnovni problem o Slavcu nije u pitanju, kada je osnovana crkva, a kada samostan sv. Petra, ili u tome, kada je sam Slavac kao neretljanski vladar živio i vladao. Tek onaj koji dokaže, tko je bio vladar na teritoriju, koji je pripadao samostanu sv. Petra, a o ko-

jem se vodila parnica, riješit će čitavo pitanje. Prema tome, ako su Rusin i Slavac presuđivali u sporu između Miroslava odnosno Tugarana i Petra Crnog, onda je potpuno irelevantno, da li su oni pritom nosili titulu rex, iudex ili morsticus. Dakle, terminološki i kronološki kriterij moglo se odavno napustiti kao manje bitan u ovoj diskusiji. Barada je doduše, mogao tvrditi u zaključku, da »otpada tvrdnja, da bi Rusin i Slavac pripadali 60-tim ili 70-tim godinama XI. stoljeća« (217), ali mu nije uspjelo pokazati »slabe strane teze o Slavcu«, t. j., kako on kaže, »one Karamana i njegovih pregrijevača« (217).

N. Klaić

JADRAN FERLUGA, VIZANTISKA UPRAVA U DALMACIJI. POSEBNA
IZDANJA SAN 6, 1957, str. 169.

Već se odvana osjećala potreba za djelom u kojem bi se monografski obradila povijest Dalmacije u doba kad je ona priznavala vlast Bizanta. Taj nedostatak dosadašnje literature ispunio je u potpunosti J. Ferluga, pristupajući rješavanju tog problema sa stanovišta bizantske uprave uopće. Razdoblje se bizantske Dalmacije ne može razumjeti bez poznavanja i bizantske povijesti i uprave. F. pristupa radu vrlo savjesno, osvjetljava svoje rezultate brojnim primjerima i potkrepljuje ih dokumentacijom. Ali, upravo ta velika prednost ovog rada uzrokovala je i jedan propust. Iz bojazni da ne upadne u pogreške starije historiografije — koja nije vidjela bizantski utjecaj u razvoju dalmatinskih gradova — on je prešao u drugu krajnost. Iako je u dosadašnjoj literaturi i genetički i tipološki ova grupa gradova na Jadranu opravdano svrstana među mediteranske odnosno južnoevropske gradove, F. je taj razvoj zasijenio sjajnom slikom bizantske uprave, koja je jedva dodirнула stvarni život gradova.

Ne bih se dakle usudila pripisivati starijoj historiografiji »metodološku grešku« samo zbog toga što se u njoj često odvaja »uprava u Dalmaciji od vizantiske provincijske uprave uopšte« (4); niti bih smatrala metodološkom greškom činjenicu da je dosad »uprava promatrana samo kao jedan od problema — i to kao jedan od sporednih« (4). Autor, ocjenjujući stariju literaturu, osobito hvali »visoke kritičke kvalitete« Šišićeve Povijesti, ali mu nalazi i »osnovnu zamerku« u tome što »nije sa dovoljno kritičnosti pristupio razmatranju i analiziranju odnosa hrvatskih kraljeva prema dalmatinskim gradovima, ukoliko se ovi odnosi tiču upravnih pitanja« (5). »Nedovoljna kritičnost« mogla je kod Šišića, kao i kod svakog historičara proistjeći iz neispravnog odnosa prema samim izvorima. Premda je ponekad Šišić branio i sumnjive isprave kao autentične, ipak je on u tom pogledu išao dalje od Račkoga i sam upozoravao na neke falsifikate. Međutim, ne može mu se predbaciti da je mimoišao isprave koje nisu išle u prilog njegovu mišljenju. Ferluginoj su pažnji naprotiv izmakle neke isprave prema kojima je, upravo zbog njihove važnosti za autorovo dokazivanje, nužno trebao zauzeti stav. Nigdje se na pr. ne poziva na ispravu bana Stjepana iz 1042, iako je to jedina isprava u kojoj hrvatski dostojanstvenik ili uopće vladar nosi titulu protospatharius (F. Rački, Documenta, str. 46). Isprava u ovom obliku nesumnjivo nije autentična, ali i to je trebalo reći. U za-

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ

OLEG MANDIĆ

JAKŠA RAVLIĆ

BERNARD STULLI

JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB